

Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας: Βιβλιοθήκη και Αρχείο

Σύντομη ιστορία του Ινστιτούτου

Το Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας είναι το μοναδικό κέντρο επιστημονικής έρευνας της Ελλάδος στο εξωτερικό. Η πρώτη μετακίνηση Ελλήνων προς τη Βενετία τοποθετείται πριν τον 10ο αιώνα μ.Χ. Μετά την τέταρτη σταυροφορία (1204) η Βενετία αναδείχθηκε σε σπουδαίο εμπορικό και πνευματικό κέντρο. Η εμφάνιση πολλών Ελλήνων λογίων στη Βενετία συνέτεινε στη διάδοση της ελληνικής παιδείας και πολιτισμού. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453, ο αριθμός των Ελλήνων στη Βενετία υπολογίζεται σε 4-5.000 κατοίκους.

Το 1498 οι Έλληνες υπέβαλαν αίτηση στις αρχές της Βενετίας για να ιδρύσουν την **Αδελφότητα**. Μεταξύ των ετών 1536-1577 κτίστηκε στη Βενετία ο ναός του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων, μετά από σχετική «βούλλα» του Πάπα Λέοντα Ι'. Λίγο αργότερα (1587-1603) κτίστηκε το καμπαναριό της εκκλησίας, το οποίο αμέσως μετά την οικοδόμησή του, έγειρε ενώ μέχρι σήμερα διατηρεί την ίδια κλίση, παραπέμποντας συνειρμικά στον κεκλιμένο πύργο της Πίζας. Με έξοδα της Αδελφότητας, η οποία ήταν ιδιαίτερα δραστήρια, αγιογραφήθηκε ο ναός από την κρητικό αγιογράφο Μιχαήλ Δαμασκηνό, το ζωγράφο Ιωάννη τον Κύπριο και με ψηφιδωτά του Θωμά Μπαθά. Η εκκλησία είχε το προνόμιο να υπάγεται στο πατριαρχείο και ο επικεφαλής της ονομαζόταν «μητροπολίτης Φιλαδελφείας» με άμεση εξάρτηση από τον πατριάρχη Κωνσταντινούπολης.

Το 1593 άρχισε να λειτουργεί σχολή ελληνικών και λατινικών γραμμάτων, η οποία έμεινε ανοικτή μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνα. Το 1665 ιδρύθηκε η Φλαγγίνειος Σχολή, ως σχολή ανωτέρων σπουδών, με χρήματα που κληροδότησε ο Θωμάς Φλαγγίνης, δικηγόρος από την Κέρκυρα. Η Σχολή σταμάτησε τη λειτουργία της το 1905.

Ανάμεσα στους γνωστούς τυπογράφους του 15ου αιώνα που άκμασαν στη Βενετία ήταν πολλοί Έλληνες. Το 1486 εκδόθηκαν εκεί τα πρώτα ελληνικά βιβλία, ενώ το πρώτο ελληνικό τυπογραφείο στην πόλη ιδρύθηκε από τους κρητικούς Ζαχαρία Καλλιέργη και Νικόλαο Βλαστό.

Η Αδελφότητα άρχισε να παρακμάζει μετά την κατάλυση της Βενετίας από τον Ναπολέοντα το 1797, ενώ μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχαν μείνει ελάχιστα μέλη της. Ευτυχώς, χάρη σε διπλωματικές ενέργειες μεταξύ Ελλάδος και Ιταλίας, με τη συμβολή των μελών της Αδελφότητας που είχαν απομείνει, υπεγράφη το 1948 μορφωτική συμφωνία, με την οποία ιδρύθηκε το Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών στη Βενετία και σε «αντάλλαγμα» επαναλειτούργησε η Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή και το Ιταλικό Ινστιτούτο στην Αθήνα.

Το Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας ιδρύθηκε το 1951, ενώ το 1953 η Ελληνική Αδελφότητα παραχώρησε στο Ινστιτούτο την περιουσία της. Το Ινστιτούτο άρχισε να λειτουργεί το 1955 στο κτήριο της Φλαγγίνειου Σχολής. Κύριοι σκοποί του είναι η μελέτη της βυζαντινής και μεταβυζαντινής ιστορίας των ελληνικών περιοχών υπό λατινική κατοχή και η δημοσίευση ερευνών και διδακτορικών διατριβών μέσα από τα ιταλικά και ιδιαίτερα τα βενετικά αρχεία. Την έρευνα διεξάγουν Έλληνες πτυχιούχοι πανεπιστημίων, με χορήγηση υποτροφίας από το ελληνικό κράτος. Οι μελέτες αφορούν την ιστορία,

τέχνη, λογοτεχνία των βενετοκρατούμενων περιοχών, αλλά και θεμάτων ιστορίας και δραστηριότητας της Ελληνικής Αδελφότητας. Τα πορίσματα των μελετών δημοσιεύονται στο περιοδικό του Ινστιτούτου «Θησαυρίσματα». Άλλες δραστηριότητες του Ινστιτούτου είναι η οργάνωση διαλέξεων και συνεδρίων, τα πρακτικά των οποίων δημοσιεύονται στη σειρά «Πρακτικά Συνεδρίων». Συνεργάζεται επίσης με επιστημονικά ιδρύματα της Βενετίας, της Ελλάδος και του εξωτερικού.

Βιβλιοθήκη

Είναι φυσικό ότι σε τέτοιας εμβέλειας επιστημονικό ίδρυμα, η Βιβλιοθήκη του θα τυγχάνει της ανάλογης υποστήριξης και φροντίδας, αλλά και θα αποτελεί αναπόσπαστο και ουσιαστικό τμήμα της λειτουργίας του.

Η Βιβλιοθήκη ξεκίνησε τη λειτουργία της με τα 2.000 περίπου βιβλία που διασώθηκαν από τη Βιβλιοθήκη της Φλαγγινείου Σχολής. Είναι τυπωμένα στα ελληνικά τυπογραφεία της Βενετίας από το τέλος του 16ου μέχρι τον 18ο αιώνα και κυρίως από τα τυπογραφεία των Νικολάου Γλυκή και Δημητρίου Θεοδοσίου. Τα θέματα είναι εκκλησιαστικά και παιδαγωγικά για τη διατήρηση της θρησκείας και της παιδείας στην εποχή της τουρκοκρατίας. Τα μη εκκλησιαστικά βιβλία καλύπτουν έργα της κρητικής λογοτεχνίας, έμμετρα μυθιστορήματα κ.λπ.

Η συλλογή σήμερα εμπλουτίζεται με αγορές βιβλίων, δωρεές και ανταλλαγές σε θέματα βυζαντινής και μεταβυζαντινής ιστορίας, λογοτεχνίας, φιλολογίας, τέχνης, για την ιστορία των βενετοκρατούμενων και τουρκοκρατούμενων ελληνικών περιοχών. Παράλληλα εμπλουτίζεται με υλικό για την ιταλική και ευρωπαϊκή φιλολογία και ιστορία. Η Βιβλιοθήκη κατέχει επίσης σημαντικές σειρές ελληνικών περιοδικών.

Πολύτιμη είναι η συλλογή των 41 ελληνικών χειρογράφων. Ιδιαίτερου ενδιαφέροντος είναι οι μικρογραφίες σε τρία βυζαντινά Ευαγγέλια (12ος, 13ος και 14ος αιώνες) σε περγαμηνή. Περίφημο είναι το χειρόγραφο του μυθιστορήματος «Διήγησις Αλεξάνδρου» [του Μεγάλου Αλεξάνδρου] από τον Ψευδο-Καλλισθένη του 14ου αιώνα με 250 έγχρωμες μικρογραφίες. Άλλο αξιοσημείωτο χειρόγραφο είναι η «Πρόθεσις» ή «Παρρησία» του Αγίου Γεωργίου, βιβλίο σε περγαμηνή του 1630, όπου καταγράφονταν τα ονόματα των δωρητών της εκκλησίας για να μνημονεύονται στη Θεία Λειτουργία. Τα χειρόγραφα προέρχονται από τη Βιβλιοθήκη της Ελληνικής Αδελφότητας.

Αρχείο

Εξαιρετικής σημασίας και σπουδαιότητας είναι το Αρχείο του Ινστιτούτου, το οποίο χωρίζεται στο Παλαιό (1498-1830) και στο Νέο (1830-1955). Περιέχει σπουδαία έγγραφα για την ιστορία της Ελληνικής Αδελφότητας και πληροφορίες για την κοινωνική και οικονομική ζωή των Ελλήνων της Βενετίας, την τέχνη, την εκπαίδευση και την εκκλησιαστική ιστορία.

Στο Παλαιό Αρχείο περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων 230 κατάστιχα και 61 ταμειακά βιβλία των προέδρων της Αδελφότητας. Τα κατάστιχα είναι μητρώα μελών, πρακτικά συνεδριάσεων, ληξιαρχικά αρχεία, λογιστικά, εμπορικά και οικονομικά βιβλία, το καταστατικό της Αδελφότητας και ο κώδικας δωρεών και διαθηκών. Υπάρχουν έγγραφα για το ναό του Αγίου Γεωργίου, το μοναστήρι, το νοσοκομείο και τη Φλαγγινειο Σχολή.

Το Νέο Αρχείο δεν έχει ταξινομηθεί πλήρως. Περιλαμβάνει οικονομικά και διαχειριστικά βιβλία, αλληλογραφία, έγγραφα της Φλαγγινείου Σχολής, απογραφές περιουσιακών στοιχείων κ.λπ. Στο Ινστιτούτο σώζονται «βούλλες» Παπών του 15ου και 16ου αιώνα, επίσημα έγγραφα των δόγηδων της Βενετίας σε περγαμνή του 16ου και 17ου αιώνα και επιστολές των Πατριαρχών της Κωνσταντινούπολης, των Ιεροσολύμων και της Αλεξανδρείας (16ος - 19ος αιώνες) και άλλες που αναφέρονται στην ιστορία της Αδελφότητας.

Μουσείο

Επειδή οι βιβλιοθήκες στις ημέρες μας συνυπολογίζονται στο τρίπτυχο Αρχεία, Βιβλιοθήκες, Μουσεία, ας αναφέρουμε δύο λόγια για το Μουσείο του Ινστιτούτου. Στον πρώτο όροφο του κτηρίου στεγαζόταν το νοσοκομείο της Αδελφότητας, το οποίο λειτούργησε από το 1678 έως τις αρχές του 20ου αιώνα. Σήμερα ο χώρος αυτός έχει ανακαινιστεί και λειτουργεί ως μουσείο βυζαντινών και μεταβυζαντινών εικόνων, παρουσιάζοντας την ακμάζουσα ελληνική τέχνη της εποχής μετά τον 16ο αιώνα.

Επίλογος

Το λογότυπο του Ινστιτούτου είναι ένα αναμμένο καντήλι μέσα σε κύκλο, που γράφει κυκλικά ΦΩΣ ΑΝΕΣΠΕΡΟΝ και σε ομόκεντρο κύκλο ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ ΒΕΝΕΤΙΑΣ 1951. Το Αρχείο και η Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου εξακολουθούν να κρύβουν το «ανέσπερον» φως, αυτό δηλαδή που δε σβήνει ποτέ, διατηρώντας την αίγλη του Ινστιτούτου. Από τους θησαυρούς που κρύβουν οι συλλογές του Αρχείου και της Βιβλιοθήκης θα ανάβει και στο μέλλον το φως του ελληνικού πολιτισμού και το σημαντικό αυτό επιστημονικό ίδρυμα θα μεταλαμπαδεύει, ως πολιτιστικός πρεσβευτής της Ελλάδος στο εξωτερικό, την ιστορία του Ελληνισμού.

Η ηλεκτρονική διεύθυνση του Ινστιτούτου είναι:

▶ www.istitutoellenico.org

Αναφορές

Οι πληροφορίες προέρχονται κυρίως από:

- Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, 2η έκδ. Βενετία, 2005, ISBN 960-774303-2
- [Istituto Ellenico di Studi Bizantini e Post Bizantini di Venezia](http://www.istitutoellenico.org), επίσκεψη της ιστοσελίδας στις 24-2-2007
- Μητρόπουλος, Δ. «Ο Ελληνισμός αναγεννάται στη Βενετία», Εφημερίδα «Τα Νέα», 10-11-1996, <http://tovima.dolnet.gr>, επίσκεψη της ιστοσελίδας στις 26-2-2007
- Σκαλτσά, Μ. «Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας», Εφημερίδα «Τα Νέα», 11-01-2000, <http://tovima.dolnet.gr>, επίσκεψη της ιστοσελίδας στις 26-2-2000

Εύα Σεμερτζάκη, Βιβλιοθηκονόμος MSc >BR> Synergasia 01/2007